

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

P R O G R A M A

PENTRU EXAMENUL NAȚIONAL DE DEFINITIVARE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT

**DISCIPLINA DE EXAMEN:
LIMBA ȘI LITERATURA PORTUGHEZĂ**

2015

NOTA DE PREZENTARE

Prezenta programă se adresează tuturor absolvenților de învățământ superior - specialitatea LIMBA PORTUGHEZĂ - care au promovat un modul psiho-pedagogic și se prezintă la examenul de definitivare în specialitate în învățământul preuniversitar.

Programa de examen este elaborată în acord cu programele școlare în vigoare din învățământul preuniversitar pentru limba portugheză și cu programele pentru evaluările și examenele naționale. Competențele și conținuturile din programă sunt proiectate în conformitate cu abordarea curriculară sistemică în realizarea activităților didactice.

ARGUMENT

Aspectele fundamentale vizate prin programă sunt următoarele:

- cunoașterea conținuturilor fundamentale ale disciplinei;
- cunoașterea tendințelor în evoluția disciplinei;
- cunoașterea direcțiilor de adaptare a demersurilor pedagogice la conținutul educațional și la nevoile individuale ale elevilor;
- cunoașterea didacticii generale și a metodicii predării limbilor moderne;
- probarea capacităților necesare pentru proiectarea, realizarea și evaluarea activităților didactice;
- probarea capacităților de producere, dezvoltare și utilizare practică a resurselor și materialelor didactice auxiliare;
- demonstrarea capacității de folosire a metodelor de învățare continuă;
- demonstrarea capacității de dezvoltare a strategiilor de învățare independentă a limbii străine;
- aplicarea diferitelor procedee de evaluare și a modalităților de înregistrare a progresului elevilor;
- demonstrarea capacității de a reflecta asupra prestației didactice proprii.

Au fost urmărite formarea și structurarea competențelor pentru profesia de cadru didactic, cu aplicare la predarea limbii portugheze în învățământul preuniversitar.

Competențele vizate:

Competențe de specialitate

- *la nivel teoretic:*
  - asimilarea conținutului științific propriu disciplinei predate;
  - realizarea unor corelații intra-, inter- și pluridisciplinare;
  - prelucrarea, actualizarea, esențializarea, ilustrarea, reprezentarea și dezvoltarea conținutului;
  - surprinderea valențelor formative ale conținutului.
- *la nivel operațional:*
  - structurarea asimilării conținuturilor;
  - dirijarea asimilării tehnicilor de activitate intelectuală odată cu informațiile;
  - formarea modului de gândire specific disciplinei;
  - valorizarea conținutului obiectului de învățământ ;
  - comunicarea fluentă, expresivă și coerentă.
- *la nivel creator:*
  - adaptarea conținuturilor la nivelul dezvoltării psihice a elevilor;
  - stimularea dezvoltării potențialului fiecărui elev;
  - promovarea învățării participative, anticipative, creatoare;
  - identificarea și rezolvarea problemelor;
  - dezvoltarea conținuturilor și a strategiilor didactice.

Competențe metodice

- *la nivel teoretic:*
  - asimilarea conținutului didacticii de specialitate;
  - realizarea corelației între conținuturile asimilate;
  - adaptarea și dezvoltarea conținuturilor în situații educaționale specifice;
  - înțelegerea obiectivelor predării moderne a limbii portugheze și a tendințelor actuale;
  - înțelegerea raporturilor între disciplinele psihopedagogice și didactica de specialitate.
- *la nivel operațional:*
  - proiectarea activităților școlare și extrașcolare adecvate;

- controlul, evaluarea și reglarea-autoreglarea;
- formarea la elevi a capacității de cooperare, comunicare, gândire creatoare, control, autoapreciere și autoreglare etc.;
- formarea și dezvoltarea motivației pentru învățarea limbii portugheze.

- *la nivel creator:*

- empatie;
- inovarea practicii educative ;
- dezvoltarea aptitudinilor, talentelor elevilor ;
- sociabilitate și cooperare.

TEMATICA ȘTIINȚIFICĂ

A. *Limba portugheză*

1. Morfosintaxa. Clase morfologice. Categorii gramaticale nominale, verbo-nominale și verbale (gen, număr, persoană, mod, timp, aspect, diateză). Sintagma nominală: Clasificarea substantivelor. Substitueile nominale. Modificări în sintagma nominală: predeterminanții (articolul definit, articolul nedefinit; adjective pronominale: demonstrativele, posesivele, relativele și interogativele; cuantificatorii).
2. Sintaxa propoziției. Propoziția simplă, propoziția complexă. Categoria subiectului: realizări ale grupului nominal cu funcție de subiect: subiect inclus și subiect subînțeles (acord și anafora); propoziția subiectivă. Predicat verbal și predicat nominal. Verbele copulative *ser /estar* - abordare contrastivă. Complementele: direct, indirect, circumstanțial.
3. Fraza complexă: subordonate spațio-temporale, condiționale, cauzale, concesive, finale. Tipuri de frază: interogative, negative, interogativ-negative.
4. Relații semantice: polisemie, sinonimie, antonimie.
5. Tipuri de discurs și de text: descriptiv, narativ, argumentativ.

Bibliografie:

1. BERGSTROM, M. & REIS, N., *Prontuário Ortográfico e Guia da Língua Portuguesa*, 20^a Ed., Lisboa, Editorial Notícias, 1989.
2. CAMPOS, M. H. C. & M.F. XAVIER, *Sintaxe e semantica do português*, Lisboa, Universidade Aberta, 1991.
3. CARREIRA, M. H. Araujo & M. BOUDOY, *Pratique du portugais de A à Z*, Paris, Hatier, 1993.
4. CASTELEIRO, J. Malaca, A. MEIRA, J. PASCOAL, *Nível Limiar*, Lisboa, ICLP, 1988.
5. CASTRO, Ivo, *Curso de História da Língua Portuguesa*, Lisboa, Universidade Aberta, 1991.
6. CUESTA, P. Vasquez e M. A. Mendes da LUZ, *Gramática portuguesa*, Lisboa, Edicoes 70, 1980.
7. CUNHA, C. e L. F. Lindley CINTRA, *Nova Gramática do Português Contemporâneo*, Lisboa, Ed. Sa da Costa, 1984.
8. ESTRELA, Edite, *Dúvidas do falar Português*, Lisboa, Editorial Notícias, /s.d./
9. FARIA, I. H., E. R. PEDRO, I. DUARTE, C. A. M. GOUVEIA (Org.), *Introdução à Linguística Geral e Portuguesa*, Lisboa, Editorial Caminho, 1996.
10. FONSECA, F. I., *Gramática e Pragmática. Estudos de Linguística Geral e de Linguística Aplicada ao Ensino do Português*, Porto, Porto Editora, 1994.
11. MATEUS, M. H. M., A. ANDRADE, M. C. VIANA e A. VILLALVA, *Fonética, fonologia e morfologia*, Lisboa, Universidade Aberta, 1991.
12. MATEUS, M. H. M., A. M. BRITO, I. DUARTE, I. H. FARIA, *Gramática da Língua Portuguesa*, 4.ª Ed., Lisboa, Editorial Caminho, 1994.
13. PINTO, P. F., *Como pensamos a nossa língua e a língua dos outros*, Lisboa, Editorial Estampa, 2001.
14. RAMALHO, Enio, *Dicionário Estrutural, Estilístico e Sintático da Língua Portuguesa*, Porto, Lello&Irmão Ed., 1985.
15. TEYSSIER, P., *Manuel de langue portugaise (Portugal-Bresil)*, Paris, Klincksieck, 1976.

B. *Literatura portugheză*

1. Poezia galaico-portugheză: *Os Cancioneiros* - artă poetică (*Arte de Trovar*), specii, autori.
2. Poezia Renașterii: de la *Cancioneiro Geral* la lirica camoniană: *Medida velha/medida nova*. Arte poetice clasice: Antonio Ferreira. Noile forme și genuri poetice: sonetul, cântecul, ecloga, oda: Sâ de Miranda, António Ferreira, Pero de Andrade Caminha, Diogo Brandão. Luis de Camões. Lirica; problematica corpus-ului: canonul. *Arte menor* și *arte maior: redondilhas* și formele clasice. Sonetul: periodizare, tematică, petrarchism, manierism. Luis de Camões: *Os Lusíadas*; structura epopeii; mitologie și istoricitate; epopeea și modelele

clasice; decuparea și narativizarea istoriei portugheze în *Os Lusíadas* (surse istorice și umaniste). Teatrul Renașterii. A) Gil Vicente: teatrul de curte și dramaturgia populară. Clasificarea operei și caracteristicile ei. *Auto da Alma; Auto da Barca do Inferno; Auto da Feira; Auto da Índia; Farsa de Inês Pereira*. B) Teatrul clasic. *Castro* de António Ferreira: schițarea modelului tragic, raportarea la mitul inesian și la evenimentul istoric. Aspecte la mitului inesian în secolul clasic.

3. Literatura barocă: cultismul și conceptismul. Retorici baroce. Literatura parenetică. Padre AntonioVieira: *O Sermão de Santo António aos peixes; O Sermão da Sexagésima*.
4. Romantismul. Almeida Garrett și doctrina romantică. O nouă formă romanescă: *Viagens na Minha Terra*. Reînnoirea teatrului: *Frei Luis de Sousa*.
5. Generația 70. *As Conferências do Casino*. Antero de Quental: *Causas da decadência dos povos peninsulares*. Realismul. Eça de Queiros: estetica realistă/ naturalistă. *O francesismo*. Opera romanescă.
6. Modernismul: de la *Orpheu* la *Presença*. Fernando Pessoa și „Compania heteronimică” *Mensagem*: lectură în palimpsest a *Lusiadei*.
7. José Saramago. De la romanul post-istoric la parabola postmodernă.

Bibliografie :

1. CASTRO, Anibal Pinto de, *Retórica e Teorisação Literaria em Portugal*. Do Humanismo ao neoclassicismo, Coimbra, 1973.
2. CRUZ, M. L. Garcia da, *Os „fumos da Índia ”*. Uma leitura critica da Expansão Portuguesa, Lisboa, Edições Cosmos, 1998.
3. DIAS, J. Sebastiao da Silva, *Os Descobrimentos e a Problematica cultural do seculo XVI*, Lisboa, Editorial Presenta, 1980.
4. LANCIANI, G. & G. TAVANI, *Dicionário da Literatura Medieval Galega e Portuguesa*, Lisboa, Ed. Caminho, 1993.
5. LANCIANI, Giulia, *Sucessos e Naufrágios dos Navios Portugueses*, Lisboa, Ed. Caminho, 1997.
6. MOISES, Massaud, *As Estéticas Literarias em Portugal*, 1º vol. *Seculos XIVa XVIII*; 2º vol. *Seculos XVIII a XIX*, Lisboa, Ed. Caminho, 1997-2000.
7. RECKERT, Stephen, *O essencial sobre Gil Vicente*, Lisboa, I.N.- C.M., 1993
8. REIS, Carlos (Dir.), *História Crítica da Literatura Portuguesa*, 9 vols., Lisboa, Verbo: vol. II: Bernardes, J. A. CARDOSO (Org.), *Humanismo e Renascimento*, 1999; vol. III: PIRES, M. L. Gonçalves & J. A. de CARVALHO (Org.), *Maneirismo e Barroco*, 2001; vol. V: REIS, Carlos & M. da Natividade PIRES (Org.), *O Romantismo*, 1999; vol.VI: RIBEIRO, M. A. (Org.), *Realismo e naturalismo*, 1994; vol. VI: PEREIRA, J. C. Seabra (Org.), *Do Fim-de-seculo ao Modernismo*, 1995.
9. REIS, Carlos, *Estudos Queirosianos*, Lisboa, Editorial Presera, 1999.
10. REIS, Carlos, *Literatura Portuguesa Moderna e Contemporânea*, Lisboa, Universidade Aberta, 1989
11. SARAIVA, A. J. & O. LOPES, *História da Literatura Portuguesa*, 18 a ed., Porto, /s. d./
12. SEIXO, Maria Alzira, *Lugares da ficção em José Saramago*, Lisboa, IN-CM, 1999.
13. SILVA, T. C. Cerdeira da, *José Saramago entre a história e a ficção: uma saga de portugueses*, Lisboa, Publ. Dom Quixote, 1989.
14. SILVA, V.M.Pires de AGUIAR e, *Maneirismo e Barroco na Poesia Lirica Portuguesa*, Coimbra, 1971.
15. SOUSA, M. L. Machado de, *Inês de Castro na Literatura Portuguesa*, Lisboa, ICLP, 1984.
16. TAVANI, Giuseppe, *Trovadores e Jograis. Introdução à poesia medieval portuguesa*, Lisboa, Ed. Caminho, 2002.
17. *Dicionário de autores portugueses*, 6. vols., Lisboa, Pub. Europa-America, 1985-2001.

C. Didactica de specialitate

1. Competențele subordonate predării-învățării limbii portugheze conform Curriculum-ului Național actual. Clasificarea competențelor în funcție de nivelul de generalitate (generale, specifice), conform CECRL și a Programelor școlare de limba portugheză în vigoare. Raportul dintre competențe, valori și atitudini. Operaționalizarea obiectivelor în funcție de competențele specifice vizate și de tipul de sarcini didactice în cadrul demersului acțional de predare - învățare a limbilor străine.
2. Tipuri de conținuturi: gramaticale, lexicale, textuale, culturale la ora de limba portugheză.
3. Metode și tehnici de predare ale limbii portugheze (metode tradiționale / metode moderne).
4. Exercițiul - tehnică fundamentală de predare a limbii portugheze (definiție, criterii de clasificare).
5. Predarea - învățarea gramaticii. Metode și procedee folosite în predarea gramaticii, locul ocupat de gramatică în cadrul lecției de limba portugheză, dificultățile întâmpinate de către elevii români care studiază gramatica portugheză.

6. Predarea – învățarea lexicului (procedee de îmbogățire lexicală, tipologia exercițiilor de predare a lexicului, condițiile de asimilare a unui cuvânt, etapele de asimilare a unui cuvânt).
7. Înțelegere / exprimare orală (tipologia activităților comunicative la ora de limba portugheză, tipuri de suporturi, discursul unilateral și discursul interacțional; activități de producere și de interacțiune orală, evaluarea înțelegerii și producerii orale).
8. Înțelegere / exprimare scrisă - citirea și producerea de texte scrise (lectura: un proces interactiv, tipuri de lectură la ora de portugheză: obiectivele lecturii, strategii de lectură, tipologia textelor, evaluarea lecturii; producerea scrisă: metodologie).
9. Predarea culturii și civilizației portugheze (prezența elementelor de civilizație în metodele / manualele de predare a limbii portugheze, tipuri de exerciții, specificul cultural al unui document, civilizația portugheză - o metodă, nu un scop, evaluarea învățării culturii și civilizației portugheze).
10. Evaluarea. Funcțiile evaluării. Tipuri și forme de evaluare; tipologia testelor; itemi.
11. Elaborarea proiectelor pentru unități de învățare, proiecte didactice și secvențe didactice.

Bibliografie:

1. ANDRADE, A. I.; SÁ, M. H. A. (1992), *Didáctica da Língua Estrangeira*, Porto, Edições Asa.
2. CONSELHO DA EUROPA (2001), *Quadro Europeu Comum de Referência para as línguas – Aprendizagem, ensino, avaliação*, Lisboa, Edições Asa.
3. GALISSON, R. & COSTE, D. (1983), *Dicionário de didáctica das línguas*, Coimbra, Livraria Almedina.
4. GIASSEN, J. (1993), *A Compreensão na Leitura*, Porto, Edições Asa.
5. GIRARD, Denis, (1997), *Linguística aplicada e didáctica das línguas*, Lisboa, Editorial Estampa.
6. GUISLAIN, G. (1993), *Didáctica e Comunicação*, Porto, Edições Asa.
7. LEITE, C. & al. (1992), *Avaliar a Avaliação*, Porto, Edições Asa.
8. REIS, Carlos (1981), *Técnicas de análise textual*, Coimbra, Almedina.
9. REIS, C; ADRAÇÃO, J. V. (1992), *Didáctica do Português*, Lisboa, Universidade Aberta.
10. RESENDE, M.A. (s.d.), *A Gramática e a aula de Português*, Lisboa, Plátano Ed.
11. RIBEIRO, António Carrilho; RIBEIRO, Lucie Carrilho, (2003), *Planificação e avaliação do ensino-aprendizagem*, Lisboa, Universidade Aberta.
12. *** Documentele școlare reglatoare valabile în anul școlar în care se susține examenul – planuri-cadru, programe școlare, programe pentru examenele și evaluările școlare.